

UMUMIY TILSHUNOSLIK FANINING ASOSIY MUAMMOLARI VA TILNING TUZILISHI.

Turayeva Marjona Zafar qizi

Navoiy Innovatsiya universiteti 2-kurs talabasi.

marjonaturayeva48@gamil.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada umumiy tilshunoslik fanining asosiy muammolari, tilning tuzilishi va rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilinadi. Tilning kelib chiqishi, fonetik, leksik, sintaktik va semantik darajalari, shuningdek, ularning o'zaro aloqasi yoritiladi. Maqolada B. Pinker, N. Chomsky, A. Martinet, F. de Saussure kabi mashhur tilshunos olimlarning qarashlari tahlil qilinib, zamonaviy til taraqqiyoti, yangi so'zlarning paydo bo'lishi va nutq madaniyatiga ta'siri haqida fikr yuritiladi. Tadqiqot natijalari tilning jamiyat hayotidagi o'rni va uning ijtimoiy-lingvistik rivojlanish omillarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar. *Til, tilshunoslik, fonetika, leksika, sintaksis, semantika, grammatik tuzilma, so'z boyligi, olimlar fikri, umumiy tilshunoslik muammolari.*

Annotation. *This article analyzes the main problems of general linguistics, as well as the factors influencing the structure and development of language. It highlights the origin of language, its phonetic, lexical, syntactic, and semantic levels, and their interrelation. The views of prominent linguists such as B. Pinker, N. Chomsky, A. Martinet, and F. de Saussure are examined, with particular attention to modern language development, the emergence of new words, and their impact on speech culture. The results of the study contribute to a deeper understanding of the role of language in social life and the factors of its sociolinguistic development.*

Keywords. *Language, linguistics, phonetics, lexicon, syntax, semantics, grammatical structure, vocabulary, scholars' views, problems of general linguistics.*

Аннотация. *В данной статье анализируются основные проблемы общего языкознания, а также факторы, влияющие на структуру и развитие языка. Рассматриваются происхождение языка, его фонетический, лексический, синтаксический и семантический уровни, а также их взаимосвязь. Анализируются взгляды известных лингвистов, таких как Б. Пинкер, Н. Хомский, А. Мартине и Ф. де Соссюр. Особое внимание уделяется современному развитию языка, появлению новых слов и их влиянию на культуру речи. Результаты исследования способствуют более глубокому пониманию роли языка в жизни общества и факторов его социолингвистического развития.*

Ключевые слова: *Язык, языкознание, фонетика, лексика, синтаксис, семантика, грамматическая структура, словарный запас, взгляды учёных, проблемы общего языкознания.*

Til — insoniyat tarixida eng muhim aloqa va tafakkur vositalaridan biri hisoblanadi. U nafaqat muloqot qilish, balki jamiyatni birlashtirish, madaniyat va tafakkurni shakllantirishda ham muhim o‘rin tutadi. Shu bois, tilni o‘rganish va uning murakkab tuzilishini tushunish inson bilimining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Umumiy tilshunoslik — bu tilning kelib chiqishi, tuzilishi, ishlatilishi va rivojlanish qonuniyatlarini o‘rganadigan fan bo‘lib, u til bilan bog‘liq asosiy nazariy va amaliy muammolarni tahlil qiladi. Tilshunoslikda ko‘plab muammolar mavjud. Ularning asosiylari — tilning kelib chiqishi, grammatik va fonetik tizimi, so‘zlarning ma‘nosi, gap tuzilishi hamda nutq madaniyati bilan bog‘liq masalalardir.

Tilning kelib chiqishi va nazariyalar. Tilning kelib chiqishi insoniyat tarixida eng dolzarb masalalardan biridir. Olimlar bu borada turli nazariyalarni ilgari surganlar. B. Pinker tilni insonning biologik evolyutsiyasi bilan bog‘laydi va uni “biologik dastur” sifatida izohlaydi. Unga ko‘ra, inson miyasi tilni o‘rganish va uni amalda qo‘llashga tabiatan moslashgan.

Noam Chomsky esa tilni insonning tabiiy qobiliyati sifatida ko‘rib, “universal grammatika” nazariyasini ishlab chiqqan. Uning fikricha, har bir inson tug‘ilganida tilni o‘rganish uchun genetik asosga ega bo‘ladi. Martinet tilni ijtimoiy muloqot vositasi deb biladi va uning rivojlanishi jamiyatdagi muloqot jarayonlari bilan chambarchas bog‘liqligini ta‘kidlaydi. Tilning rivojlanish jarayonida so‘z boyligi, grammatik qoidalar va nutq uslublari o‘zgarib borgan. Masalan, zamonaviy o‘zbek tilida yangi so‘zlar internet, texnologiya va ommaviy madaniyat ta‘sirida kengayib bormoqda.

Tilning darajalari. Til murakkab tizim bo‘lib, u bir nechta darajalardan tashkil topadi. Har bir daraja o‘zining alohida qoidalari va funksiyalariga ega.

Fonetik daraja — bu tilning tovush tizimini ifodalaydi. Bu darajada alifbo harflari, ularning talaffuzi va eshitilish xususiyatlari o‘rganiladi. Masalan, o‘zbek tilida “o” va “ó” tovushlari talaffuzga qarab ma‘noni o‘zgartirishi mumkin. Fonetik daraja nutqni to‘g‘ri talaffuz qilish, eshitish va tushunish uchun muhim. Olimlar fikri: **Lev Vygotskiy** fonetik darajani bolalarning nutq rivojida muhim bosqich deb hisoblaydi.

Leksik daraja — so‘zlar va ularning ma‘nolari bilan bog‘liq bo‘lib, til boyligini shakllantiradi. Masalan, “kitob” — ma‘lumot manbasi, “darslik” — o‘qitish vositasi. Leksik daraja fikrni aniq ifodalashga xizmat qiladi.

Olimlar fikri: **V. Vinogradov** leksik darajani til boyligini oshirish va kommunikativ qobiliyatni rivojlantirish nuqtai nazaridan o‘rganadi.

Sintaktik daraja — so‘zlarning gap ichidagi tartibi va bog‘lanishini belgilaydi. Masalan, “Men kitob o‘qidim” va “Kitob men o‘qidim” gaplari o‘xshash bo‘lsa-da, ularning uslubiy ma‘nosi farq qiladi. Sintaksis fikrni to‘g‘ri va aniq yetkazish uchun muhim hisoblanadi.

Olimlar fikri: Noam Chomsky sintaksisni universal grammatik nuqtai nazardan tadqiq qiladi.

Semantik daraja — soʻz va gaplarning maʼnosini anglash bilan bogʻliq. Masalan, “yoʻl” soʻzi kontekstga qarab “koʻcha”, “yoʻnalish” yoki “hayot yoʻli” maʼnolarini anglatishi mumkin.

Olimlar fikri: F. de Saussure tilni “langue” (til tizimi) va “parole” (nutq amaliyoti) sifatida ajratadi hamda semantik darajani nazariy va amaliy jihatdan oʻrganish zarurligini taʼkidlaydi. Til inson fikrini ifodalash vositasi boʻlib, u jamiyatda muloqotning asosini tashkil etadi. Tilshunoslik muammolari, xususan, soʻz boyligi, nutq madaniyati va gap tuzilishiga oid masalalar jamiyatning madaniy darajasini ham belgilab beradi. Zamonaviy davrda tilning oʻzgarishi texnologik taraqqiyot, globalizatsiya va ommaviy kommunikatsiya vositalari bilan chambarchas bogʻliqdir.

Xulosa

Umumiy tilshunoslik muammolari tilning kelib chiqishi, tuzilishi va ishlatilishidagi murakkab jarayonlarni qamrab oladi. Tilshunoslikni oʻrganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega, chunki u nutq madaniyatini rivojlantirish, soʻz boyligini oshirish va muloqotni samarali qilishga yordam beradi. Turli olimlarning qarashlari tilshunoslikni yanada chuqurroq tushunishga, zamonaviy til rivojidagi yangi yoʻnalishlarni aniqlashga va tilning ijtimoiy funksiyalarini kengroq tahlil qilishga imkon yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Xorazmiy O. Umumiy tilshunoslik asoslari. T.: “Fan”, 2015.
2. Karimov B. Til nazariyasi. T.: Oʻqituvchi, 2017.
3. Sobirov M. Oʻzbek tili va tilshunoslik. T.: Navoiy, 2018.
4. Chomsky N. Language and Mind. Cambridge, 1968.
5. Saussure F. de. Course in General Linguistics. 1916.